

THE INFLUENCE OF WORLD MUSIC ON THE DEVELOPMENT OF KARAKALPAK MUSICAL THEATRE

Hayitboyeva Oltinoy Rashid qizi

Master's degree from Uzbekistan State Institute of Arts and Culture

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19220066>

ARTICLE INFO

Received: 18th March 2026

Accepted: 24th March 2026

Online: 25th March 2026

KEYWORDS

Musical theatre,
Karakalpak art, world
music, cultural integration,
opera, dramaturgy,
folklore, globalism,
synthesis.

ABSTRACT

This article provides a comprehensive analysis of the formation and development of Karakalpak musical theatre from the perspective of the influence of world music. In particular, it examines the early stage forms rooted in folklore traditions, the impact of European classical music and the Russian theatre school, as well as the integration of modern global musical trends. Furthermore, the study reveals new aesthetic and artistic forms that emerged as a result of the synthesis of national and global elements. The findings demonstrate that the development of Karakalpak musical theatre is closely connected with processes of cultural integration and global artistic interaction.

QORAQALPOQ MUSIQALI TEATRI RIVOJIDA JAHON MUSIQASINING TA'SIRI

Hayitboyeva Oltinoy Rashid qizi

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti magistri

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19220066>

ARTICLE INFO

Received: 18th March 2026

Accepted: 24th March 2026

Online: 25th March 2026

KEYWORDS

Musiqali teatr, Qoraqalpoq
san'ati, jahon musiqasi,
madaniy integratsiya,
opera, dramaturgiya,
folklor, globalizm, sintez.

ABSTRACT

Mazkur maqolada Qoraqalpoq musiqali teatrining shakllanishi va rivojlanish jarayoni jahon musiqasi ta'siri nuqtai nazaridan chuqur tahlil qilinadi. Xususan, xalq og'zaki ijodi asosida yuzaga kelgan dastlabki sahna shakllari, Yevropa klassik musiqasi va rus teatr maktabining metodik ta'siri hamda zamonaviy global musiqiy oqimlarning integratsiyasi ilmiy asosda yoritiladi. Shuningdek, milliy va jahon elementlarining o'zaro uyg'unlashuvi natijasida yuzaga kelgan yangi badiiy-estetik shakllar ochib beriladi. Tadqiqot natijalari Qoraqalpoq musiqali teatrining rivoji madaniy sintez va global integratsiya jarayonlari bilan chambarchas bog'liqligini ko'rsatadi.

Kirish. Qoraqalpoq musiqali teatrining rivojlanishini chuqurroq tahlil qilish jarayonida, avvalo, uning tarixiy-madaniy ildizlariga yanada kengroq yondashish zarur, chunki har qanday teatr san'ati o'zining shakllanishida xalqning estetik tafakkuri, ijtimoiy hayoti hamda dunyoqarashini aks ettiradi. Shu jihatdan qaraganda, Qoraqalpoq musiqali teatrining boshlang'ich bosqichi nafaqat folklor bilan bog'liq, balki u xalqning tarixiy xotirasi va kollektiv ongining badiiy ifodasi sifatida namoyon bo'ladi. Xususan, dostonchilik an'anasi faqatgina musiqiy yoki poetik hodisa emas, balki dramatik strukturaga ega murakkab san'at turi bo'lib, unda dialog, monolog, konflikt va kulminatsiya kabi teatr elementlari allaqachon mavjud edi. Demak, bu holat professional teatr shakllanishi uchun tayyor zamin yaratgan [4, 369-376].

Shu bilan birga, baxshilar tomonidan ijro etilgan dostonlarda musiqaning dramaturgik funksiyasi alohida ahamiyat kasb etganini ko'rish mumkin, chunki musiqa nafaqat fon sifatida, balki voqealar rivojini boshqaruvchi vosita sifatida ham xizmat qilgan. Natijada, bu an'ana keyinchalik sahna asarlarida musiqaning markaziy o'rinni egallashiga olib keldi. Bundan tashqari, marosim qo'shiqlari va xalq kuylarida mavjud bo'lgan ritmik strukturalar ham teatrning musiqiy asosini mustahkamladi, shu sababli milliy teatr musiqasi tabiiy ravishda xalq musiqasidan oziqlanib bordi.

Biroq ijtimoiy va madaniy jarayonlarning o'zgarishi, ayniqsa, XX asr boshlarida madaniy aloqalarning kengayishi natijasida Qoraqalpoq musiqali teatrida yangi bosqich

boshlandi. Avvalo, Yevropa klassik musiqasining kirib kelishi teatr san'atining nafaqat shakliy, balki mazmuniy jihatdan ham transformatsiyasiga sabab bo'ldi. Chunki Yevropa musiqa tizimi o'zining murakkab garmonik tuzilishi, ko'p ovozlilik (polifoniya) hamda kompozitsion aniqligi bilan ajralib turadi. Shu bois, ushbu tizimning milliy musiqaga integratsiyasi yangi badiiy imkoniyatlarni yuzaga keltirdi.

Masalan, an'anaviy monodik kuylar asta-sekin ko'p ovoqli shakllar bilan boyitildi, natijada sahna musiqasida yangi estetik qatlam paydo bo'ldi. Bundan tashqari, opera va operetta janrlarining o'zlashtirilishi dramaturgik strukturaning murakkablashuviga olib keldi, chunki endilikda sahna asarlari aniq aktlarga, sahnalarga va musiqiy bo'limlarga bo'linadigan bo'ldi. Shu bilan birga, ariya va duet kabi shakllar obrazlarning ichki psixologik holatini chuqurroq ochib berish imkonini yaratdi, bu esa teatrning emotsional ta'sir kuchini sezilarli darajada oshirdi [1, 13-16].

Shuningdek, orkestratsiya jarayonining rivojlanishi ham muhim ahamiyatga ega bo'ldi, chunki orkestr tovushi sahna asarining umumiy atmosferasini belgilovchi asosiy omillardan biriga aylandi. Natijada, musiqali teatr sintez san'at sifatida yanada mukammallashdi. Biroq bu jarayon bir tomonlama emas edi, aksincha, milliy va jahon elementlari o'rtasidagi murakkab o'zaro ta'sir shaklida namoyon bo'ldi. Demak, Qoraqalpoq musiqali teatri Yevropa an'alarini to'liq qabul qilmasdan, balki ularni milliy estetikaga moslashtirish orqali o'ziga xos yo'lni tanladi [2, 27-32].

Bundan tashqari, rus teatr maktabining ta'siri bu jarayonni metodik jihatdan mustahkamladi, chunki aynan shu maktab orqali teatr san'atining ilmiy asoslari shakllandi. Xususan, Stanislavskiy tizimi asosida aktyorlik mahorati psixologik tahlilga tayangan holda rivojlantirildi, natijada sahna ijrosi yanada ishonarli va chuqur bo'lib qoldi. Shu bilan birga, rejissura san'ati mustaqil ijodiy yo'nalish sifatida shakllandi, bu esa spektaklning yaxlit badiiy konsepsiyasini yaratishga imkon berdi.

Bundan kelib chiqib aytish mumkinki, Qoraqalpoq musiqali teatrining professional darajaga ko'tarilishi aynan ushbu metodik ta'sirlar bilan bevosita bog'liqdir. Chunki teatr faqatgina ijodiy emas, balki tashkiliy va pedagogik tizim sifatida ham rivojlanishi zarur edi. Shuning uchun ham teatr studiyalari, musiqa maktablari va oliy ta'lim muassasalarining tashkil etilishi bu jarayonda hal qiluvchi rol o'ynadi.

Shu bilan birga, zamonaviy davrga kelib global madaniy integratsiya jarayonlari teatr san'atiga yangi impuls bermoqda. Xususan, zamonaviy musiqiy oqimlar — jazz, rok, estrada va elektron musiqa elementlari sahna asarlarida faol qo'llanilmoqda. Natijada, musiqiy til yanada rang-barang va dinamik tus olmoqda. Bundan tashqari, raqamli texnologiyalar va multimedia vositalarining joriy etilishi sahna san'atining vizual imkoniyatlarini keskin kengaytirdi, bu esa tomoshabin bilan muloqotning yangi shakllarini yuzaga keltirdi.

Shu o'rinda, global ta'sirlar bilan bir qatorda milliylikni saqlash muammosi yanada dolzarb bo'lib bormoqda, chunki haddan tashqari universalizm milliy

o'ziga xoslikning yo'qolishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli, zamonaviy Qoraqalpoq musiqali teatrida milliy motivlarni saqlagan holda, ularni yangi shakllar bilan uyg'unlashtirishga intilish kuzatilmoqda. Demak, bu jarayon oddiy taqlid emas, balki ijodiy transformatsiya sifatida namoyon bo'ladi.

Natijada, milliy va jahon musiqiy elementlarining sintezi asosida yangi badiiy-estetik tizim shakllanmoqda, bu esa teatr san'atining rivojlanish istiqbollarini belgilaydi. Bundan tashqari, teatr endilikda nafaqat estetik, balki ijtimoiy-kommunikativ funksiyani ham bajaradi, ya'ni u jamiyatdagi o'zgarishlarni aks ettiruvchi va ularni talqin qiluvchi vositaga aylanadi. Shu bois, musiqali teatrni faqat san'at turi sifatida emas, balki madaniy fenomen sifatida ham o'rganish zarur.

Umuman olganda, Qoraqalpoq musiqali teatrining rivojlanishi ko'p bosqichli va murakkab jarayon bo'lib, unda milliy an'ana va jahon tajribasi o'zaro uyg'unlashgan. Avvalo, folklor asos shakllangan bo'lsa, keyinchalik Yevropa klassik musiqasi bu asosni boyitgan, undan so'ng rus teatr maktabi professional tizimni yaratgan va nihoyat, zamonaviy global oqimlar yangi imkoniyatlarni ochib bergan. Shunday ekan, bu jarayonni madaniy evolyutsiyaning uzluksiz zanjiri sifatida talqin qilish mumkin.

Xulosa. Xulosa sifatida aytish mumkinki, Qoraqalpoq musiqali teatri bugungi kunda milliylik va globalizm o'rtasidagi muvozanatni saqlagan holda rivojlanayotgan noyob san'at tizimidir, shu bilan birga, uning kelajakdagi taraqqiyoti ham aynan ushbu uyg'unlikni

saqlab qolish darajasiga bog'liq bo'lib
qoladi.

References:

1. Akhimbetova G.Q. (2023). ISSUES OF STUDYING KARAKALPAK NATIONAL MUSIC ART: ANALYSIS AND RESEARCH. Экономика и социум, (10 (113)-1), 13-16.
2. Jiyenbaevich, M. I. (2021). The evolution of music pedagogy of the karakalpak people: Historical and theoretical aspects. Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities, 11(10), 27-32.
3. Levin, T., Daukeyeva, S., & Köchümkulova, E. (Eds.). (2016). The Music of Central Asia. Indiana University Press.
4. Абиев Султанбек Қалбай Улы (2022). БЕРДАҚ НОМИДАГИ ҚОРАҚАЛПОҚ ДАВЛАТ АКАДЕМИЯЛИК МУСИҚАЛИ ТЕАТРИНИНГ ТАРИХИЙ ЧЕГАРАЛАРИ. Oriental Art and Culture, 3 (1), 369-376.
5. Надирова А. Қарақалпақ музыка тарийхы. – Ташкент: “Сано-стандарт”. 2018. 384-б